

A 2013-AS IRÁNI ELNÖKVÁLASZTÁS¹

Absztakt:

A szerző tanulmányában az Iráni Iszlám Köztársaság 2013-as elnökválasztásának körülményeit elemzi, kiemeli az előzményeket, a választás folyamatát, a jelöltek személyét és a várható politikai következményeket.

Kulcsszavak:

Irán, választások, iráni elnökjelöltek.

Hossein, Zarkeri

THE ELECTION IN THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN IN 2013

Abstract:

The author analyses the circumstances of the election in the Islamic Republic of Iran in 2013. He highlights the history, the process, the candidates and the probable political consequences of the election.

Key words:

Iran, elections, candidates.

Irán tízedik elnökválasztását 2009. június 12-én tartották, amelyen Mahmoud Ahmadinejad indult három kihívóval szemben. A következő napon az Iráni Iszlám Köztársaság hivatalos hírközlési hatósága bejelentette, hogy Ahmadinejad megnyerte a választást a leadott szavazatok 62%-ával (Mir-Hossein Mousavi 34%-ot kapott).

Ahmadinejad elnök két ciklust töltött le hivatalában. Tekintve, hogy az alkotmány harmadik újraválasztást nem tesz lehetővé, az ország 2013. június 14-én választja meg soron következő elnökét.² Ha egyik elnökjelölt sem éri el az 50%-os szavazati arányt az első fordulóban, akkor június 21-én tartják a második fordulót. Ennek győztese lesz az Iráni Iszlám Köztársaság hetedik elnöke.

Az Alkotmány értelmében a köztársaság elnöke a második legfontosabb közbizományi méltóság a *legfelsőbb vallási vezető* után az iráni politikai struktúrájában. Az elnök egyúttal a végrehajtó testületet is irányítja. Ő választja ki a kormány tagjait; nevüket a parlament elé terjeszti, hogy a képviselők döntsenek a miniszterek kinevezéséről. Emellett felügyeli a fegyveres és biztonsági erőket, az igazságszolgáltatást és ő hozza a döntéseket a legfontosabb külpolitikai és biztonsági kérdésekben. Az elnök irányítja a miniszterek munkáját, és a politikai döntések végrehajtását. Feladatköre sokkal inkább a miniszterelnök hagyományos feladatait foglalja magában. A fegyveres erők, az igazságszolgáltatás, az állami televízió és más kényes kormányzati szervezetek a legfelsőbb vallási vezető felügyelete alatt állnak, és az elnöknek nincs sok hatalma felettük. A kényes

¹ A szerző itt közreadott tanulmánya a 2013. évi iráni elnökválasztás előtt készült.

² Az elnökválasztás egy időben zajlik a helyi önkormányzati választásokkal.

hivatalokba (külügyminisztérium, hírszerzés stb.) a kabinetminisztereket, a legfelsőbb vallási vezető választja ki.

Az előző választás tapasztalatai

A 2009-es elnökválasztási kampány a hivatalosan meghirdetett időpont előtt kezdődött el. A kampányidőszakban vitasorozatot rendeztek a televízióban is, amelyben esténként két-két jelölt vitázott egymással és a nézeteiket, programjaikat magyarázták meg.

A vitákban olyan kampányok zajlott, amely a forradalom után szokatlan volt. A reformista tábor a 2009. évi választás után elveszítette egységét, az eredményhirdetés után annak vezetői háttérbe szorultak. A reformerek – köztük például Mir-Hossein Mousavi – azt állították, hogy az előző választási ciklusban csalás történt. Az Örök Tanácsának³ vezetői ellenőrizték a választási eredményeket és nem találtak semmilyen eltérést.

A végleges eredmények kihirdetését követően országszerte tiltakozások és megmozdulások kezdődtek. Ashura (vallási ünnep) napján összecsaptak a tüntetők a rendfenntartókkal; a vezetésnek sikerült úrrá lenni a zavargásokon, azonban ezeknek az eseményeknek hatása volt a bel és külpolitikára. Az ellenzéki zöldmozgalom tagjai nem fogadták el a választás eredményét, ellenálltak, és nem voltak hajlandók együttműködni az új kormánnyal. Az ellenzéki mozgalom, változásokat követeltek. A 2009-es választásokat követően az Európai Unió, Nagy-Britannia, az Egyesült Államok és több európai ország kormányzata, valamint számos külföldi újságíró és elemző fejezte ki aggodalmát a szavazás alatti állítólagos szabálytalanságok, azok nyomán az eredmények hitelessége miatt. Eközben Oroszország, Kína, India és Brazília kormányai gratuláltak Ahmadinejad-nak a győzelméhez.

A választások végrehajtója az előző törvény szerint a Belügyminisztérium volt. A törvény előírta, hogy a jelölteknek *politikai embereknek* kell lenniük, de az „emberek” jelentése nem volt ismert. A törvény megváltoztatása az előző választások utáni tiltakozások nyomán került napirendre. A választások új rendjét 2012. december 17-én hagyta jóvá a parlament és a parlament szónoka Ali Larijani terjesztette elő az elnöknek hivatalos megvalósításra. Néhány változás:

	Az előző	A jelenlegi
	szabályozás	
1.	A belügyminiszter <i>jelenti be</i> az eredményeket.	A választási bizottság <i>jelenti be</i> az eredményeket miután a belügyminiszter jóváhagyta.
2.	A belügyminiszter az <i>egyetlen</i> , aki tájékoztatást adhat ki a választással kapcsolatban.	A Belügyminiszter, a Választási Bizottság <i>irányítása alatt</i> felelős a választásokkal kapcsolatos hivatalos tájékoztatásért.
3.	A vitákat <i>rögzíteni</i> lehet.	A vitáknak <i>élőben</i> kell történnie.
4.		Ha egy jelöltet igazságtalanság ért a vitában, joga van megvédeni magát a következő műsorban.

³ Az Örök Tanácsa egy 12 fős testület, amely 6 jogászból és 6 teológusból áll. Az ő feladatuk a jelöltek képzettségének ellenőrzése, és a választási eredmények megerősítése.

A választás rendje

Az elnökválasztás az egyik legzajosabb politikai esemény az iráni politikában, amelyet most 11. alkalommal rendeznek meg az iráni iszlám forradalom győzelmét követően. Az elnököt a 18. életévüket betöltött állampolgárok választják négyévenként közvetlenül. Elnöknek jelöltheti magát bármely Iránban született iráni állampolgár, aki hisz Istenben és Irán hivatalos vallásában, az iszlámban, hű az alkotmányhoz, és betöltötte a 21-ik életévét. Az iráni törvény szerint a 75 év feletti jelöltek választhatóak, de egészségügyi állapotukat az Örök Tanácsának kell ellenőriznie.

Az Örök Tanácsa dönt arról, hogy kik indulhatnak a megmérettetésben. Ez az egyik legbefolyásosabb szervezet az iráni politikai rendszerben. A testületet 12 jogász alkotja. A hat vallásjogászt a *legfelsőbb vallási vezető* delegálja, a hat másikat pedig a legfőbb igazságügyi méltóság jelöli ki és a parlament hagyja jóvá. A Tanács tagjainak megválasztása hat évre szól. Az Örök Tanácsának egyik fő feladata az, hogy átvilágítsák a jelöltek életvitelét. A parlament által megszavazott tervezetek csak az ő jóváhagyásuk után emelkedik törvényerőre. Az ún. Választás-megfigyelő Ügynökség (EMA), amelyet a Tanács felügyel, megvizsgálja a regisztrált jelölteket (a legutóbbi választáson 3600 ember jelentkezett jelöltnek), és kiválasztja azt a maroknyi pályázót, akik a választáson indulhatnak. Az Örök Tanácsa nem jelenti be nyilvánosan, hogy kit miért utasítottak el, bár az okokról magukat a jelölteket tájékoztatják.

A történelemben most első alkalommal egy 11 fős bizottság (3 bíró, 7 szakértő és a parlament egy tagja) fogja felügyelni a választásokat az Iráni elnökválasztáson.

A jelenlegi elnökválasztáson az elnökjelölti listára 686-an iratkoztak fel. Azoknak, akik jelöltetni szándékoztak magukat, május közepétől be kellett menniük a Belügyminisztériumba és ki kellett tölteniük a jelentkezési lapot. A jelentkezések lezárását követően az Örök Tanácsának kéthetes időtartamon belül kellett eldöntenie, hogy melyik jelöltek alkalmasak erre a fontos posztra.

Amennyiben a versenyben maradt nyolc jelölt egyikének az első fordulóban sikerül a legtöbb szavazatot megszereznie, akkor nem kell második fordulót rendezni. Ilyenkor ugyanis az a jelölt foglalhatja el az elnöki széket, aki a legtöbb szavazatot szerezte meg.

Meg kell említenem, hogy az elnökválasztásnak több mint százéves múltja van hazámban: az első választást még a XIX. században tartották a Kádzsár-korban.

Az elnökjelöltek és a kampány

Az alkotmány értelmében a 2013. június 12-i elnökválasztáson Mahmud Ahmadinejad, jelenlegi elnök már nem indulhat.

A regisztráció során kiderült, hogy mind a reformer és a konzervatív tábor képviselői ismét aktívan részt kíván venni a választáson, és programjaik, illetve politikai hovatartozásuk szerint kívánják befolyásolni a szavazókat. A hírek szerint a két tábor hívei egyformán gondolkodnak az ország számára kulcsfontosságú kérdésekben (Khomeini imám politikai elveinek továbbvitele, Irán regionális pozíciójának megőrzése, a békés célú atomprogram folytatása stb.), célkitűzéseiket

azonban másképpen kívánják elérni. Ezért azt nyilatkozzák, hogy vannak kérdések, amiben ellentétes véleményen állnak.

Hasonlóan az előző választáshoz, a mostani kampányidőszakban is vitaműsorokat rendeznek, hogy a jelölteknek legyen lehetőségük gondolataikat, terveiket bővebben kifejteni. 2013. május 25-től június 12-ig mind a nyolc jelöltnek joga van az állami televíziót és rádiót használni kampánycélokra. Minden jelölt összesen 405 percet szerepelhet a közszolgálati televízióban, és 285 percet a rádióban. Ez tartalmazza a jelöltek saját kampányműsorait és az egyéb műsorokban való szereplést is. Ezen kívül a TV-ben három alkalommal rendeztek csoportos vitaműsort, amelyben minden jelölt szerepelt. Ez különbözik az előző választás vitáitól, amelyek két-két jelölt között történtek.

Érdeemes megjegyezni, hogy sem Mashai, a mostani kormány jelöltje, sem Rafszandzsani, volt elnök, a reformerek jelöltje nem kerültek be a nyolcak csoportjába. A jelöltek: dr. Szaid Jalili, a nukleáris program egyik felelőse, dr. Mohammad Bagher Ghalibaf, Teherán polgármestere, dr. Ali Akbar Velayati, volt külügyminiszter, dr. Gholam Ali Hadad Adel, a parlament egykori elnöke, dr. Mohszen Rezaei, az Iráni Forradalmi Gárda volt parancsnoka, Mohammad Gharazi volt olajipari miniszter. Dr. Aref, Khatami elnök első helyettese, dr. Haszan Rohani, a nukleáris program főtárgyalója a reformista táborból indultak versenybe.

A jelöltek eddig háromszor vettek részt televíziós vitában, ahol bemutatták programjukat. Mindenki ugyanannyi időt kapott, hogy elmondja véleményét gazdasági, politikai és kulturális témával kapcsolatban. Mindenki a jelenlegi gazdasági helyzetre és politikai helyzetre koncentrált. Legtöbbször úgy gondolták, hogy a mostani gazdasági helyzet nagyon sok problémát okoz a társadalomnak. Megnőtt a munkanélküliek száma, ezért a megoldást az ipar megsegítésében, fellendítésében látják. A külkapcsolatokat illetően úgy gondolják, hogy együtt kell működni Irán 15 szomszédjával és érdemes mindenkivel jó kapcsolatot ápolni. Ami a külpolitikát illeti. A legtöbb jelölt hangsúlyozta, hogy szeretne közvetlen párbeszédet folytatni a nyugati országokkal.

A jelöltek tisztességes versenyt szeretnének. Úgy vélik, csak olyan ígéretet szabad tenni a lakosságnak, amit meg is tudnak valósítani. A kultúrával (filmgyártás, könyvkiadás stb.) kapcsolatban mindenki azt mondja, hogy Iránnak e téren sok mondanivalója van.

Az egyik téma, ami a jelöltek vitáiban figyelemreméltó volt a nukleáris program és a szankciók voltak. Velayati, volt külügyminiszter azt mondta, hogy a szankciók napról napra súlyosabb nyomást gyakorolnak az emberekre. A Nyugat így akar időt nyerni a tárgyalásokkal. Ezt a kérdést minél előbb meg kell oldani.

A világhálós közvélemény kutatások akkor kezdődtek, amikor a jelöltek végleges listáját közzétették. A június 10-ei adatok szerint Mohammad Bagher Ghalibaf jelentős előnyt birtokol a másik hét jelölttel szemben. Figyelemre méltóak az amerikai székhelyű Information and Public Opinion Solutions cég adatai. Ez ugyanis az egyetlen cég, amely naponta követi kutatásaival a választást, és – állítása szerint – több mint 1000 embert kérdez meg telefonon naponta. Eszerint azok körében, akik határozottak, 39 százalék támogatja Ghalibaf-ot, ami figyelemre méltó előny az összes többi jelölttel szemben. A felmérések szerint a szavazók 57 százaléka nem döntött még, ami azt jelenti, hogy ezek a határozatlan szavazók könnyedén eltörölhetik Ghalibaf vezető pozícióját.

Ghalibaf pozíciója a nők körében a legerősebb. A felmérés szerint a megkérdezett iráni nők 47,7 százaléka rá szavazna. A 40 év alattiak kicsit nagyobb része támogatja őt, mint az ettől idősebbek. Egyértelmű az előnye a férfiak, és a 40

év fölöttiek körében is. Az egyetlen megkérdezett demográfiai csoport, ahol nem ő a befutó, az a vidékiek, akiknek csak 18 százaléka választaná a teheráni polgármestert. A vidéki szavazók Mohsen Rezaee-t részesítik előnyben, aki sokáig a Forradalmi Gárda parancsnoka volt, és aki szintén indult a 2009-es választásokon.

Mivel Ghalibaf az egyetlen jelölt, akinek igazi közigazgatási tapasztalata és kimutatható megbecsülése van a nyilvánosság előtt, valószínű, hogy a felmérés nem téved, és őbenne van meg az, ami ahhoz kell, hogy az Iszlám Köztársaság vezető tisztségviselője legyen. Mellette szól a szilárd katonai háttere, abból fakadó elismertsége, hogy ő Irán 12 milliós, fejlődő fővárosának polgármestere. Érdeemes szólni róla, hogy a jelenlegi elnök, Mahmoud Ahmadinejad, szintén Teherán polgármestere volt.

A felmérés nem kedvez Szaid Jalili -nak, a buzgó nacionalistának, aki pedig úgy tűnik, hogy a papi testület kedvenc jelöltje. Őt a határozott szavazók 13,9 százaléka támogatja, ami csak a harmadik helyre elég.

Ne feledjük azonban, hogy minden felmérés tévedhet, és telefonos felmérésnek Iránban sok hátulütője lehet. Azt azért érdemes megjegyezni, hogy a legfelsőbb vallási vezető bírói hivatala jóváhagyta mindegyik jelölt indulását, tehát nehéz elképzelni, hogy túl sok iráni félne támogatni őket egy névtelen telefonhívás során.

Az iráni atomprogram

Az Iráni Iszlám Köztársaság elnökválasztása külpolitikai szempontból jelenleg egy nagyon érzékeny pillanatban kezdődik. Mostanában, az iráni atomprogram békés célú használatának tárgyalásai folytatódnak és még nem lehet tudni milyen eredményre fognak jutni. Szíriában is nagyon éles helyzet alakult ki. Teherán azt állítja, hogy Izrael keze van az iráni atomtudósok meggyilkolásában. Továbbá, hogy Izrael folyamatosan fenyegeti Iránt és azt hangoztatja, hogy a katonai akció küszöbön áll.

A Washington Post szerint a legtöbb jelölt végső célja az, hogy hogyan tudná az USA és partnerei által megszavazott embargó hatását lecsökkenteni. Meg kell jegyezni, hogy ez nem lesz könnyű feladat, mert a Köztársaság magas beosztású vezetői szerint Irán – a nemzetközi normák keretein belül – joggal tartja az uránium dúsítását saját belügyének és jogának, és úgy ítélik meg, hogy senki sem korlátozhatja meg az iráni nép akaratát. Elemzők úgy vélik, hogy az előző iráni választás olyan helyzetet teremtett, amely még sok nehézséget fog okozni az országnak.

Az Iráni Iszlám Köztársaság 1979-es győzelme után több mint 30 országos választás (parlamenti, helyi, kormányzati és elnöki) történt. Az iráni elnökválasztás példamutató, példaértékű a térségben.

Az iráni nukleáris program még az 1950-es években, az Egyesült Államok segítségével indult. Az iszlám forradalom 1979-es győzelme után azonban az amerikaiak leállítottak minden támogatást, Irán kiutasította a Nemzetközi Atomenergia-ügynökség ellenőreit, urándúsításba kezdett, atomreaktorokat és más nukleáris létesítményeket épített leginkább orosz segítséggel. Az Egyesült Államok az 1979-es iszlám forradalom óta vezetett be különféle korlátozásokat Iránnal szemben, 1996 óta pedig amerikai cégek szinte egyáltalán nem kereskedhetnek és nem is fektethetnek be Iránban. Az iráni gazdaság fejlődése – az atomprogram miatt 2006-ban bevezetett nemzetközi gazdasági embargó miatt – jelentősen visszaesett.

A 2006-os, az ENSZ Biztonsági Tanácsa által bevezetett szankciók tovább mélyítették Irán gazdasági elszigeteltségét.

A perzsa ország ilyen mértékű szankcionálását Oroszország és Kína nem fogadta el. A szankciók miatt Irán az utóbbi években nehezen jutott nukleáris programjának folytatásához szükséges anyagokhoz, és alig tudta a legfontosabb gyógyszereket beszerezni külföldről. Az Európai Unió, amely az iráni energiahordozók Kína utáni legnagyobb felvásárlója volt, olajembargót jelentett be Irán ellen, ez tovább mélyítette az ország gazdasági válságát. Amerikai számítások szerint évi 60 milliárd dollárnyi befektetéstől esik el a közel-keleti iszlám köztársaság. Az olajembargó miatt további 50 milliárd dollár veszteséget szenved évente az ország. Az európai olajembargó bevezetése után harmadával esett vissza az iráni olajkitermelés. Ennek egyik következménye volt a helyi fizetőeszköz, a rial összeomlása.

A hivatalos iráni vélemény alapján, a nemzetközi szankciók egyben lehetőséget jelentenek a hazai cégek számára. Azt is el kell mondani, hogy ez idő alatt jelentős önfejlődés történt az országban. Ez elsősorban az ipari és tudományos területen volt érezhető. Az embargó feloldása után akár tíz százalékkal is csökkenhetne a kőolaj ára a világpiacon.

Pikánsá teszi az iráni elnökválasztást, hogy egy volt és a jelenlegi nukleáris főtárgyaló is a jelöltek között van. Haszan Rohani 2003 és 2005 között töltötte be a tárgyaló posztot, Szaid Jalili 2007 óta képviseli Iránt nemzetközi tárgyalásokon.

A teheráni kormány és a mindenkorinukleáris főtárgyalók végig az atomprogram békés céljait (energiatermelés, orvosi és tudományos kutatások) hangoztatták. Az Egyesült Államok és nyugati szövetségesei a katonai célú atomprogramra utaló bizonyítékokat keresték, azonban a mai napig nem tudták bebizonyítani ezeket a vádakat. Irán mindig együttműködött a Nemzetközi Atomenergia-ügynökséggel, amelynek ellenőrei több mint 4000 órányi ellenőrzést tartottak az iráni létesítményekben és semmilyen eltérést nem tapasztaltak. Így azt mondhatjuk, hogy a Nyugat és az USA helytelenül indítottak embargót az iráni nép ellen, csak politikai nyomásgyakorlásként tették azt.

*

Iránban négyévenként tartanak elnökválasztást. Az Alkotmány 117–120. paragrafusai rögzítik a jelöltállítás feltételeit. Ezek szerint a jelöltnak el kell fogadnia az Iszlám Köztársaság alapelveit és tiszteletben kell tartania az Alkotmány előírásait.

Az iszlám forradalom győzelme óta tízszer került sor elnökválasztásra. A választói részvétel eddig mindig meghaladta a 60%-ot. Minden állampolgárt megilleti a jog, hogy a szavazóurnákhoz járulva kifejezésre juttassa politikai akaratát. A nép szívesen veszi kezébe ügyeinek intézését és dönt az ország jövőjéről. Miközben a nyugati sajtó propagandája a választók politikai megosztására irányul, az emberek hisznek a rendszerben és segíteni akarják az ország vezetőinek munkáját.

A mostani választás mind az iráni társadalom, mind a világ szempontjából egyaránt fontos. Irán geopolitikai súlya igen jelentős a közel-keleti régióban. Amennyiben olyan elnök kerül hatalomra, aki képes párbeszédet folytatni a szomszédos országok vezetőivel, akkor gyorsabban javul a helyzet, ami segíti Irán fejlődését is.

A mostani elnökjelöltek valamennyien tapasztalt politikusok. Bármelyikük is nyeri a választást, az állampolgárok szívesen támogatják erőfeszítéseit.

FORRÁSOK

Most Iranian will vote in next election. Iráni Press TV, Monday, May 20, 2013

Iran 11. elnökválasztás. Aszre Iran News Agency, Sunday, March 17, 2013

Közvélemény kutatás. Mehr News Agency, Sunday, May 19, 2013

Az iráni elnök választás kutatásai. www.ipos.me Letöltve: 2013. május 20.

Az Iráni Belügyminisztérium honlapja. Saturday, June 15, 2013

www.farsnews.ir Monday, April 22, 2013

Az én szavazatom. www.rayema.com Letöltve 2013. 05.19.

www.iranelection92.com Letöltve: 2013. 05.19.

Interview with Hasan Rohani. Iráni TV, 2013. június 6.